ІСТОРИЧНІ НАУКИ

УДК 502.1:001(477)(092)

ПРИРОДООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА І.П. СТОГНІЯ ТА ЙОГО ВНЕСОК В РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ

Андреєва Т.Т.
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди

У статті висвітлено основні віхи біографії, природоохоронну діяльність професора І.П. Стогнія. Проаналізовано наукові та публіцистичні твори з питань охорони природи, екологічної освіти та виховання. Акцентовано увагу на філософських напрацюваннях в даному напрямі. Подано відомості про організаційну і педагогічну діяльність вченого.
Ключові слова: професор, доктор філософських наук І.П. Стогній; природоохоронна діяльність; екологія; екологічна освіта і виховання.

Щастя полягає у спорідненій праці на користь суспільству. Труд є живий і невсипущий усієї машини хід доти, поки породить справжню справу… Коротко сказати, природа надихає до справи і зміцнює в труді, роблячи труд солодким
Г.С. Сковорода

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі історичного поступу українського суспільства однією з основних умов безпеки та стабільності є врахування законів та принципів екології, яка орієнтує на забезпечення оптимального існування відношення «людина – природа». Нині екологія охоплює надзвичайно широке коло питань, від успішного розв'язання яких на теоретичному і практичному рівні залежить життя не тільки людства, але й планети вцілому.

Екологічна наука як інтеграційний, теоретико-практичний феномен відзначається кумулятивним, накопичувальним характером наукового знання з яскраво вираженим критичним підходом. На кожному історичному етапі розвитку людського суспільства вона синтезує і аналізує свої минулі здобутки і при цьому кожен науковий результат, теоретичне і практичне дослідження входять до її загального фонду і збагачують його. Невід'ємною частиною філософського осмислення екологічних проблем сучасного українського суспільства є теоретичні напрацювання і практичні втілення в життя природоохоронних проектів та заходів доктора філософських наук, професора, Івана Петровича Стогнія, який є прикладом бережного, дбайливого ставлення до природи.

Аналіз останніх публікацій і досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загально проблеми, котрим присвячується означена стаття. Висвітленню окремих моментів і життєвого шляху вцілому Івана Петровича Стогнія присвячено багато наукових статей, публіцистичної прози і навіть поетичних творів. Вивченням даного питання займалися І.Ф. Андрющенко, М.З. Балтянський, О.Ф. Буляндра, Г.І. Карпенко, В.П. Коцур, М.І. Навальна, М.П. Полтавець, В.Я. Стадниченко та ін. Проаналізовано також твори І.П. Стогнія «К вопросу об экологическом воспитании», «Природа – наш сегодняшний и завтрашний дом», «Социально-философские основы экологии», «Экологическая культура человека», «Людина – природа: деякі питання методології взаємовідношень», «Сучасна екологічна культура людини» та ін.. Дані розвідки висвітлюють окремі моменти життя і творчості філософа, але цілісний аналіз його поглядів на екологічну науку та формування екологічного світогляду не здійснювалось, що й стало приводом для написання даної статті.

Формування цілей статті. На основі аналізу наукової літератури, результатів власного дослідження висвітлити природоохоронну діяльність доктора філософських наук, професора Івана Петровича Стогнія та його внесок у розвиток екологічної науки в Україні.

Виклад основного матеріалу. Народився майбутній професор 16 липня 1934 року в селі Стогнії Золочівського району Харківської області. Це мальовничий населений пункт розкинувся на берегах ставків і озер, лук, лісів, ярів. Він був заснований близько 360 років тому козаком Стогнієм, і з того часу жителі цього населеного пункту продовжують славні лицарські традиції. Батько Петро Павлович (1912–1990) і мати Марія Семенівна (1912–1991) займалися сільським господарством, працювали в колгоспі, крім того займалися городництвом та вирощуванням свійських тварин в підсобному господарстві, а також утримували бджіл. З дитячих років вони привчали трьох своїх синів до праці серед природи, і цю звичку проніс Іван Петрович через все життя. З раннього дитинства батьки вчили дітей бути чесними, справедливими, поважати людей, охороняти і примножувати природні багатства. Малий Іванко дуже любив і піклувався про свійських тварин, і тому коли німецькі загарбники хотіли забрати годувальницю сім'ї – корову, він, семирічний хлопчик, він сміливо став на її захист, захищав також і домашніх птахів. У тяжкі і голодні повоєнні роки допомагав односельцям відбудовувати народне господарство та старанно

© Андреєва Т.Т., 2016

навчався в школі. Після служби в лавах збройних сил поступив на навчання на філософський факультет Московського Університету імені М.В. Ломоносова. В студентські роки старанно оволодіває науками, серйозно займається літературою, журналістикою, громадською та природоохоронною діяльністю.

Закінчивши університет, Іван Петрович викладає у вищих навчальних закладах, навчається в аспірантурі. В 1966 році захистив кандидатську дисертацію в Інституті філософії Академії наук УРСР, в 1985 – докторську дисертацію на тему «Труд и нравственное развитие личности» в МДУ імені М. В. Ломоносова.

З 1976 по 1987 завідує кафедрою філософії Київського технологічного інституту харчової промисловості, займається науковою та педагогічною роботою.

У липні 1987 року Івана Петровича призначено проректором Переяслав-Хмельницького філіалу Київського державного педагогічного інституту імені О.М. Горького. На його долю випала нелегка відповідальна місія – бути першим ректором новозбудованого вищого навчального закладу. З перших днів роботи Іван Петрович показав себе гідним правонаступником і спадкоємцем освітянських традицій древнього міста, адже з часів Київської Русі Переслав був одним із флагманів освіти і духовності.

Одним з головних завдань новопризначеного проректора було керувати будівництвом і оснащенням новобудови, з чим він справлявся з великим ентузіазмом і захопленням. Занедбану територію на краю населеного пункту потрібно було перетворити в оазу краси. За ініціативи і сприяння професора було висаджено багато дерев, серед яких радує щороку рясним цвітом магнолія, а також кипариси, ялини, духмяні акації, каштани і клени Закуплено і висаджено також багато кущів – самшит, калина тощо. Традиції, започатковані першим ректором, продовжуються і нині, і з ранньої весни до заморозків територія потопає в квітах. Біля гуртожитків закладено фруктовий сад – абрикоси, вишні, горіхи є корисною окрасою ВУЗу. Окремо слід сказати про алею академіків, де за доброю традицією почесні гості навчального закладу на добру згадку висаджують дерева.

Від новозбудованого вищого навчального закладу до центру міста не було пристойної дороги. За ініціативи Івана Петровича було прокладено бетонний пішохідний шлях та будовано міст через річку Трубіж. Визнаючи заслуги ректора рішенням Міської Ради 8 листопада 2001 року цей шлях офіційно було названо Стогніївським. Декілька разів на рік Іван Петрович виступає з ініціативою по прибиранню шляху, яку радо підтримують колеги та студенти, долучаються до його озеленення.

Оселя професора служить зразком дбайливого бережного ставлення до довкілля. Доглянутий сад з сортовими фруктовими деревами, чудовий квітник, а також гордість і особлива любов господаря – пасіка, медом з якої щедрий пасічник пригощає родичів, сусідів та колег. Турботою оточені домашні тварини, які проживають на обійсті.

В науковому доробку академіка понад 250 наукових та публіцистичних творів, особливе місце серед яких займають наукові дослідження життя і творчості Г.С. Сковороди, ім'я якого носить державний педагогічний університет нині. Відомо, що мандрівний філософ і поет відзначався невибагливістю в побуті і любов'ю до природи. В своїх філософських і поетичних творах він захоплюється красою довкілля, показує нерозривний зв'язок людини і природи. Детально проаналізувавши погляди Григорія Савича на природу бачимо, що філософ накреслює оптимальний шлях для майбутньої цивілізації, який привів би до гармонізації відносин людини з природою, адже феномен щастя знаходиться в людській душі незалежно від кількості матеріальних благ і почестей, які вона отримує. Г.С. Сковорода приходить до неухильного висновку, що обмеження необхідним є важливою умовою існування людини у відповідності з світовими законами. Ці думки поділяє в житті і творчості Іван Петрович Стогній, тому багато його наукових і публіцистичних творів присвячені проблемі гармонізації відносин людини і природи.

В 1989 році в видавництві «Вища школа» накладом 1300 екземплярів вийшло наукове видання «Соціально-філософські проблеми екології», в написанні якого взяли участь доктори філософських наук, професори І.В. Огородник, М.М. Кисельов, В.С. Крисаченко, І.П. Стогній. Зокрема Іван Петрович є автором 1 і 2 підрозділу 1 розділу в співавторстві з І.В. Огороднiком та одноосібним автором 5 розділу. Перший розділ носить назву «Взаємодія суспільства і природи – істотна основа людського буття». В першому підрозділі «Діалектична єдність і протиріччя взаємодії суспільства і природи» детально розглянуто багатогранну проблему взаємодії суспільства і природи. Ця проблема, на думку вчених, складається з таких аспектів як «оволодіння силами природи для задоволення людських потреб; вивчення впливу природи на матеріальне та духовне життя суспільства; достатності природних ресурсів Землі для забезпечення вжитку природних матеріалів і енергії, яке збільшується; зміна основних властивостей оточуючого середовища під впливом все більш зростаючих масштабів діяльності людини» [3, с. 7]. Далі детально проаналізовано погляди видатних філософів на взаємовідносини людини і природи – Г. Гегеля, Л. Фейєрбаха, К. Маркса, Ф. Бекона, Г.Ф. Хрустальова, В.І. Шинкарука, А.І. Яценка, П.Н. Федосєєва, Е.В. Гірусова, Е.К. Федорова, А.М. Галеєва та ін. На основі всебічного критичного аналізу автори підрозділу приходять до висновку що «взаємодія в системі «суспільство-природа» – зв'язки, що історично склалися, та відносини в процесі обміну речовин, мета якої – присвоєння суспільством елементів природи в доступній формі... Праця є джерелом виникнення протиріч між суспільством і природою і вона ж є основою їх вирішення».

Розділ 5 «Екологічна освіта і виховання» присвячений висвітленню шляхів вирішення екологічних проблем завдяки комплексному підходу. Після розгляду особливостей екологічного виховання і освіти в різних країнах, автор чітко виокремлює завдання в даній галузі, а саме «засвоєння провідних ідей, головних понять і наукових фактів, що дозволить визначити оптимальний вплив на природу відповідно з її законами; розуміння ба-

гатосторонньої цінності природи як джерела матеріальних і духовних сил суспільства, кожної людини; оволодіння прикладними знаннями та практичними вміннями вивчення і оцінки стану оточуючого середовища, прийняття моральних рішень про її покращення, здатність передбачати можливі наслідки своїх дій і не допускати негативних впливів на природу у всіх видах трудової діяльності; розвиток потреби спілкування з природою і сприйняття її облагороджуючого впливу у відповідності з моральними цінностями нашого суспільства, устремління до пізнання реальної єдності світу в єдності з морально-естетичними перспективами; свідоме дотримання норм поведінки, яке виключає нанесення шкоди оточуючому природному довкіллю; активація діяльності по покращенню перетвореного природного довкілля, участь у пропаганді сучасних ідей охорони природи» [3, с. 230]. Далі викладені основні методологічні принципи екологічного виховання такі як: «міждисциплінарний підхід, єдність інтелектуального і національно-вольового начал, взаємозв'язок глобального, регіонального, національного і краєзнавчого розкриття екологічних проблем в навчальному процесі.» [3, с. 231].

В 1998 році вийшов збірник наукових праць «Переяславська земля і світ людини», де вміщено науковий доробок з означеної проблеми І.П. Стогнія «Людина природа: деякі питання методології взаємовідносин» (у співавторстві). В даному дослідженні актуалізуються питання еколого-історичного підходу до функціонування системи «суспільство-природа».

В 13-14 травня 1999 року в Національному технічному університеті «КПІ» пройшла 5-та Міжнародна науково-практична конференція «Творчість як спосіб буття дійсного гуманізму». Також видано матеріали конференції, де опубліковано працю професора І.П. Стогнія «Сучасна екологічна культура людини», де зазначено, що «екологічна культура людини в сучасному світі перетворилась в глобальний фактор розвитку біосфери... При цьому понятійний зміст екологічної культури виходить за межі суто інтуїтивного характеру, охоплюючи високу компетентність у сфері передбачуваних екологічних наслідків тих чи інших дій» [5, с. 153].

Не можна оминути увагою педагогічну діяльність доктора філософських наук, професора Івана Петровича Стогнія. За багаторічний шлях на освітянській ниві завдяки його старанням і наполегливості з'явилося 28 кандидатів і докторів наук, серед яких О.Є. Гомілко, Л.П. Овчаренко, М.М, Стадник, Т.І. Білобровко, Л.М. Харченко. Він є автором близько 250 наукових і публіцистичних творів.

З 1998 року Іван Петрович є завідувачем кафедри філософії і політології Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, з 2006 року виконував обов'язки голови спеціалізованої вченої ради К. 27.053.01 в даному виші, а з 2010 року – голова спеціалізованої вченої ради Д. 27.053.01.за спеціальністю 07.00.01 – історія України та 07.0007 – історія науки і техніки. З 2010 року також є головою спеціалізованої вченої ради К.27.053.04 за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

До цих пір Іван Петрович займає активну життєву позицію, багато сил віддає ознайомленню студентів з філософськими поглядами минулого і сьогодення, особливо привертає їх увагу до соціально-філософських проблем екології.

Висновки. Детально розглянувши наукову літературу про життя і діяльність академіка, доктора філософських наук, професора Івана Петровича Стогнія, а також його науковий доробок з даного питання, можна сказати, що все його життя є прикладом етичного, гуманного ставлення до природи для студентів і колег, він зробив великий внесок в становлення екології як науки в Україні. Перспективи дослідження вбачаємо у висвітленні життя та природоохоронної діяльності, а також науковий внесок в становлення екології як науки інших видатних науковців України.

Список літератури:

1. Стогний И. П. К вопросу об экологическом воспитании // И. П. Стогний, А. Й. Сторижко «Научный коммунизм», 1982, № 1. – С. 25-33.
2. Стогний И. П. Природа – наш сегодняшний и завтрашний дом / И. П. Стогний, А. Й. Сторижко «Трибуна лектора», 1985, № 1. – С. 15-24.
3. Социально-философские проблемы экологии / И. В. Огородник, Н. Н. Киселев, В. С. Крисаченко, И. П. Стогний; под ред. И. В. Огородника – К.: Выща школа, 1989. – 271 с.
4. Стогний И. П. Методологиче аспекты экологического образования и воспитания // Экология: проблемы образования и воспитания. – Переяслав-Хмельницкий, 1990. – С. 22-27.
5. Стогний И. П. Экологическая культура человека // XIV Всесоюзный теоретичский семинар «Мировоззрение и научное познание» // Сб. тез. «Человек, бытие, культура», ч. 1-4. – К. – Переяслав-Хмельницкий, 1991. – С. 26-32, отв. ред. И. П. Стогний, Е. К. Быстрицкий.
6. Природа і праця людини у спадщині Г. С. Сковороди // Тези Всеукраїнської науково-практичної конференції «Переяславська земля та її місце у розвитку української нації, держави і культури» – Переяслав-Хмельницький: 1994. – С. 3-4.
7. Стогній І. П. Сучасна екологічна культура людини // Матеріали 5-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Творчість як спосіб буття дійсного гуманізму». – К.: 1999. – С. 152-155.
8. Стогній І. П. Шляхи життя Івана Стогнія. – Київ – Переяслав-Хмельницький, «Видавництво К.С.В», 2014. – 758 с.

Андреева Т.Т.
Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет
имени Григория Сковороды

ПРИРОДООХРАННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ПРОФЕССОРА И.П. СТОГНИЯ И ЕГО ВЗНОС В РАЗВИТИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ НАУКИ В УКРАИНЕ

Аннотация
В статтье освещено основные этапы биографии, природоохранную деятельность профессора И.П. Стогния. Проанализировано научные и публицистические сочинения по вопросам охраны природы, экологического образования и воспитания. Акцентировано внимание на философских наработках в даном направлении. Подано ведомости о организационной и педагогической деятельности ученого.
Ключевые слова: профессор, доктор философских наук И.П. Стогний; природоохранная деятельность; экология; экологическое образование и воспитание.

Andreeva T.T.
Perejaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University

ENVIRONMENTAL ACTIVITIES STOGNIJ I.P. PROFESSOR AND HIS CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT ENVIRONMENTAL SCIENCE IN UKRAINE

Summary
The article highlights the key milestones biography, environmental activities Professor I.P. Stogniy. It's analyzed scientific and journalistic works on nature protection, environmental education. The attention is focused on the philosophical developments in this area. It is posted information about scientist organizational and pedagogical activity.
Keywords: professor, doctor of philosophy I.P. Stohniy; environmental protection; ecology; ecological education.